

Illés Zoltán: Dél-Szudán függetlensége

Dél-Szudán 2011. július 9-én elnyeri függetlenségét. Elszakad a Kartúm központú Szudántól, amellyel két véres polgárháborút vívott az elmúlt fél évszázadban. Az új állam a jelenlegi Szudán földjének egynegyede, 640 ezer km² területű és 10 millió lakosú déli része, melynek fővárosa Juba. A régió olajban gazdag, és rendkívül jelentős nagyságú megművelhető földdel rendelkezik. Történelmi okok a terület a fejlődésben rendkívül leszakadt, függetlensége hajnalán napi néhány százezer hordós nyersolaj exportja ellenére a kontinens legszegényebb és egyik legelmaradottabb térsége. Szudán olajának csaknem 80%-át déli területeken termelik, ám mivel délnek nincs tengeri kijárata, az exporthoz szüksége van az északi Port Szudán kikötőjére és az olajat odajuttató két olajvezetékre. A nyersolaj és az olajinfrastruktúra sajátos eloszlása gazdaságilag még hosszú időre egymásra utalja a két országot.

Dél-Szudán kormányának nemcsak az elszakadás körülményeiről kell megegyeznie Kartúmmal, hanem kezelnie kell népének elvárásait függetlenséggel kapcsolatban és az alapvető szolgáltatásokat elérhetővé kell tennie országszerte. Kezelnie kell a belső ellenállást, legyen az fegyveres lázadás, vagy politikai ellenzéki fellépés. Sajátos történelme és megkésett függetlensége miatt nehéz örökséget hordoz: vezetését hadseregből kormányra, népét pedig harcosokból szakemberekké kell képeznie.

Az új állam rendkívüli gazdasági potenciálja a szükséges infrastrukturális és szolgáltatási beruházásokkal egyre inkább megmutatkozik. Amennyiben a térség a fegyveres összetűzések helyett tárgyalásokon tud majd dönteni sorsáról, Dél-Szudán nem bukott állammá, hanem a kelet-afrikai térségbe sikeresen integrálódó, fejlődő entitássá válhat. Az ehhez vezető út azonban nemcsak hosszú, hanem veszélyekkel is teli. A nemzetközi közösség további segítsége elengedhetetlenül szükséges az államépítés stabil hátteréhez.

Bevezetés

Afrika leghosszabb polgárháborúja Szudánban, észak és dél között zajlott. Dél-Szudán fél évszázados, csaknem folyamatos szabadságharca, amely során kétmillió ember halt meg és négymillió ember volt kénytelen elhagyni otthonát, a déliek számára lassan meghozza gyümölcsét. 2011. január 9. és 15. között, a 2005-ben aláírt átfogó békemegállapodás (Comprehensive Peace Agreement – CPA) hatéves átmeneti periódusa végén megtartott önrendelkezési referendum a függetlenség melletti egyhangú állásfoglalást jelentette.

---

* Illés Zoltán arabista, afrikanista, Szudán-kutató, a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének doktorandusza, az Afrika Tanulmányok folyóirat rendszeres szerzője, a Külügyi Intézet vendégelőadója.

Amennyiben a kartúmi központi kormányzat valóban tartja magát vállalásához és nem gördít akadályt a déliek jogérvényesítésének útjába, 2011. július 9-én Dél-Szudán révén egy új, független állam jön létre.

Dél-Szudán a jelenlegi Szudán földjének egynegyede, 640 ezer km² területű és 10 millió lakosú déli része, melynek fővárosa Juba. A régió olajban gazdag, és rendkívül jelentős nagyságú megművelhető földdel rendelkezik. Azonban a hosszú háború miatt a fejlődésben rendkívül lezavadt, függetlensége hajnalán a kontinens legszegényebb és egyik legelmaradottabb térsége. Az új országra hosszú út és még temérdek teendő vár, hogy megcáfolja a nemzetközi közösségben az elmúlt évek során gyakran hangoztatott új bukott állam „vádját”.

A tanulmány megvizsgálja Dél-Szudán függetlenséghez vezető útját, elemzi a CPA folyamatát, a régió dinamikáját, etnikai és hatalmi harcait, lehetőségeit és kihívásait, majd áttekinti és értékeli a déliek állam- és nemzetépítési törekvéseit.

A függetlenséghez vezető út

Szudán határait Afrika államaihoz hasonlóan az etnikai és hatalmi valóságot mellőzve, csakis geostratégiai érdekeiket figyelembe véve húzták meg az európai gyarmatosítók az Afrikáért folyó első versenyfutás során.¹ Szudánt a britek szerezték meg és tették világbirodalmuk részévé a tizenkilencedik század végén. Nevében a gyarmat Angol-Egyiptomi Szudán volt egészen az 1956-ban elnyert függetlenségig, ám a tényleges hatalmat a britek gyakorolták. A kondomínium létrehozásával a britek Egyiptomnak Nílus iránti igényére válaszoltak a maguk módján. Szudán határain belül van ugyanis a Nílus vízgyűjtő területének 60 százaléka, és Egyiptom máig tulajdonának tekinti a leghosszabb folyó vizét.

Szudán tartományi székhelye Kartúm lett. A britek hagyományos gyarmati politikájának törvénye szerint a helyi elitre építették a központi adminisztrációt, melyet a teljes mértékben arabizált és iszlamizált északi, folyóvölgyi törzsek alkottak.² A gyarmatosítók a többi régióban is a helyi csoportokra építették hatalmi bázisukat, ám csupán a kartúmi elit részesülhetett a modern szekuláris oktatás áldásaiból. A többi tartományban (Dél, Dárfúr, Núbia) a britek minimális fejlesztéseket valósítottak meg, a helyi kormányzás tulajdonképpen a törzsi rendszerű berendezkedés konzerválása révén maradt hatékony, a cél csupán a

¹ Búr Gábor: „The second scramble – a második versenyfutás Afrikáért”. *Külügyi Szemle*, 2008/4, 3-16. o., 4. o.

viszonylagos nyugalom fenntartása volt. A folyóvölgyiek privilegizált helyzetük révén behozhatatlan előnyre tettek szert a hatalomban, amelyet a britek távozása után is fent tudtak tartani, és létrehozták azt a centrum-periféria állapotot, amely fő okává vált Szudán modern konfliktusainak.

A brit kormányzók felismerték, hogy a déli három tartomány – Bahr al-Ghazal, Felső Nílus és Equatoria – arabizációja és iszlamizációja nem, vagy csak igen kevéssé történt meg. Az északi, arab identitású törzsek kereskedői, a dzsellábák az évszázadok során csupán felszíni kulturális hatást gyakoroltak a Fehér-Nílus mentén élő népekre, sőt a rabszolgakereskedelem révén gyűlöletet is szítottak az északiakkal szemben az etnikailag igen változatos régióban. 1929-ben a gyarmatosítók meghirdették a déli programot, amely a déli három tartomány „elzárását” jelentette. Nemcsak a külföldiek, de az északiak is csak engedéllyel léphettek be a területre. A britek célja dél „megmentése” volt az arabizáció és az iszlamizáció lassú ám hatékony folyamatának eredményétől, hogy zavartalanul érvényesüljön a keresztény missziók térítő és egyúttal az angol nyelvet terjesztő tevékenysége. Így alkalmazták már bevett kelet-afrikai kormányzási stratégiájukat. Azonban elkövettek egy súlyos hibát: a régiót nem tették önálló kolóniává, hanem Kartúmból kormányozták és ezzel előkészítették a talajt a térség későbbi erőszakos arabizációjához, marginalizációjához és végső soron a polgárháborúhoz. Amennyiben dél lezárását és az új programot a teljes leválasztás és egy déli, jubai, wau, vagy malakali brit adminisztrációs központ követte volna, talán megmenthették volna Dél-Szudánt az évtizedes elnyomástól és vérfürdőtől. Ám ez nem így történt és a függetlenség előestéjén Kartúm nem vette figyelembe a déliek igényeit a hatalomban való részarányos képviseletet illetően. Az akkori déli elit frusztrációját kiválóan illusztrálja egy helyi kereskedő 1954-ből származó véleménye: *„Nos, úgy tűnik északi barátaink további száz évre akarnak minket gyarmatosítani.”*²³

A mellőzöttségből fakadó növekvő elégedetlenség vezetett az első polgárháború kitöréséhez. Az 1955-ös toriti lázadás robbantotta ki a polgárháborút, melynek során a déli helyiek egy csoportja lemészárolta a jelenlévő északi helyőrséget. Az első polgárháború során a déliek az equatoriai⁴ bázisú és vezetésű Anya-Nya mozgalomba tömörültek, amely gerilla harcmódoráról és bozótharcos taktikájáról híresült el a kartúmi, nemzeti hadsereg köreiben.

² Jaaliyin, Shayqiya és Danagla. A meghatározó jelentőségű, 2000-ben illegálisan kiadott és terjesztett Fekete könyv (Kitáb al-Aszwad) szerint a három törzs az ország népességének csupán 5.4%-át adja ám az ország minden jelentős hatalmi pozícióját birtokolja.

³ Robert Collins: *A History of Modern Sudan*. Cambridge University Press, 2008. 65. o.

⁴ Dél-Szudán etnikumait két nagy csoportba soroljuk: equatoriaiak (pl. azande, toposa, mundari) és nílusiak (pl. dinka, nuer, shilluk).

A később Joseph Lagu vezette ellenállás izraeli támogatással 1970-re igen megerősödött, és már képes volt elbánni az északi hadsereg szovjet gyártmányú tankjaival is. Jaafar Nimeri, a kartúmi elnök tárgyalóasztalhoz ült a déliekkel, melynek eredményeképp 1972-ben megkötötték az addisz-abebei békeszerződést, amely széleskörű autonómiát és helyi ügyekben referens jubai parlamentet hozott létre.

Nimeri azonban a kezdeti jó katonából a hatalmát mindenáron megtartani akaró diktátorrá vált, többször feloszlatta a jubai tanácsot és délt érintő kérdésekben gyakran nem konzultált a helyi gyűléssel. Az 1970-es években az amerikai Chevron cég olajat talált az észak-déli határvidéken, az ebből származó majdani bevételek elosztásáról nem esett szó.

A kiújuló déli elégedetlenség végül 1983-ban a második polgárháború kirobbanásához vezetett. A szikrát az iszlám jogforrásain alapuló vallási törvénykezés, a saria bevezetése, illetve a Jonglei-csatorna építési munkálatainak megkezdése adta.⁵

A második polgárháborúban egy tehetséges tábornok, a néhai Dr. John Garang de Mabior létrehozta a Sudan People's Liberation Army-t, az SPLA-t, amelynek politikai szárnya SPLM (Sudan People's Liberation Movement) néven ma is kormányozza az autonóm régiót. John Garang dinka volt, Dél-Szudán legnépesebb etnikumának tagja.⁶ A második polgárháborút, mely 2005-ben az átfogó békemegállapodás aláírásával ért véget, John Garang hadvezetése és stratégiája valamint az SPLA/M dinka hatalmi bázisa fémjelezte.

A második polgárháború katonailag érettebb volt, és jóval több áldozatot követelt, mint az első. Az intenzívebb fegyverkezés, a déli katonai fejlődés mellett az 1980-as évek végén új jelenségként megjelent a határvidéki népcsoportok felfegyverzése.⁷ Ezek a csoportok a határ északi oldalán Kartúm-barát milíciákká szerveződtek az évek során.

Kartúm a déli etnikai ellentéteket is könyörtelenül kihasználta, támogatta többek között a nuereket, akik saját SPLM-jük oldalán Riek Machar, a mai dél-szudáni alelnök vezetésével szembeszálltak John Garanggal. Ezen felül külső erőket is támogatott, mint például az észak ugandai gyökerű, Lord's Resistance Army-t (LRA), azzal a céllal, hogy az SPLM erőit megossza, és a mozgalmat gyengítse.

⁵ A Jonglei csatorna egyiptomi ötlet volt: a Nílus vizét elterelni a déli Szudd mocsárvidékről, így növelve a vízhozamot. A Szudd lakóinak és a déli autonóm gyűlésnek véleményére Nimeri ez esetben sem volt kíváncsi.

⁶ Dél-Szudán lakosságának becsült etnikai megoszlása: dinka 40%, nuer 20%, azande 10%, toposa 8%, shilluk 5%, murle 4%, anyuak 1.5%, mundari 1.5%, bari 1%, didinga 1% (Forrás: John Young: „The South Sudan Defence Forces in the Wake of the Juba declaration”. Small Arms Survey. 2006. 16. o.

<http://www.smallarmssurveysudan.org/pdfs/HSBA-SWP-1-SSDF.pdf>, internetről letöltve: 2010. szeptember 9.)

⁷ Pl. a Baggara Misseriya törzs, amely Dél-Kordofán, Bahr al-Ghazal és Unity államokban volt aktív, Humr ága ma pedig Abyeiben van jelen.

A fokozódó nemzetközi diplomáciai aktivitás, a bátor SPLM és a kifáradó és nemzetközileg egyre inkább elszigetelődő Kartúm végül eredményre jutott a tárgyalóasztalnál: 2005. január 9-én Nairobiban a két fél aláírta a CPA-t, amely nem a béke maga, hanem egy útiterv volt a tartós békéhez.

Az átfogó békemegállapodás (CPA) és az átmeneti időszak

2002-ben a szembenálló felek, a kartúmi National Congress Party (NCP) és a jubai Sudan People's Liberation Movement/Army (SPLA/M) szándéknyilatkozatot írtak alá, Machakos protokoll néven, amely felvázolta a három évvel későbbi békemegállapodás kereteit. A protokoll preambulumban megfogalmazták, hogy véget kívánnak vetni modern Afrika leghosszabb konfliktusának. A protokoll kimondta azt, amiért a déliek küzdöttek: Szudán egy több kultúrájú, több etnikumú, több vallású és több nyelvű ország, melynek minden polgára egyenrangú. Emellett határozott a déliek önrendelkezési jogáról, amely népszavazás formájában ölt testet a békemegállapodás hat éves átmeneti periódusának végén. John Garang „új Szudánja” papíron megvalósult. Kartúm az átmeneti periódust kapta arra, hogy bebizonyítsa, képes megvalósítani eme új ország feltételeit, a déliek pedig ugyanezt a periódust kapták arra, hogy megbizonyosodjanak Kartúm elkötelezettségéről az új ország megvalósításához. A déliek biztosítéka, kvázi menekülési útvonala a referendummal adottá vált. Mindkét fél célja az egység vonzóvá tétele lett, ám a déliek lehetőséget kaptak a különválásra, amennyiben az északiak nem építenék az „új Szudánt”.

A békemegállapodás részleteit a protokoll utáni két évben dolgozták ki a felek a nemzetközi közösség részvételével. A CPA-t 2005. január 9-én írta alá Ali Osman Taha az NCP és John Garang az SPLM képviselőjeként. Ez a dátum jelenti a második észak-déli polgárháború lezárását. Ezzel a dátummal kezdődött meg a fél éves előkészítő szakasz, amely során a felek létre kellett hozniuk a CPA által meghatározott intézményeket és megszövegezzék az átmeneti periódusra vonatkozó alkotmányt. A hatéves átmeneti periódus az előkészítő szakasz után, 2005. július 9-én kezdődött. A békemegállapodás az átmeneti időszak útitervét fektette le.

A CPA határozott a hatalommegosztásról is, az átmeneti időszakban dél vezére, John Garang alelnöki pozíciót kapott, az ország elnökével, Omar al-Bashirral és a második alelnökkel, Ali Osman Tahával alkották az elnökséget. A kartúmi nemzetgyűlésben helyet kapott az SPLM, létrejött a nemzeti egységkormány (Government of National Unity – GoNU). Megalakult a déli kormány (Government of Southern Sudan – GoSS) és nemzetgyűlés Jubában.

Az átmeneti periódus kormányzati mérföldkövei lettek a népszámlálás (2008. április), az általános választások (2010. április) és végül az önrendelkezési népszavazás (2011. január 9-15).

A sors azonban közbeszólt, John Garang 2005 júliusában, néhány nappal alelnöki beiktatása után helikopterbalesetben elhunyt. A helyére a szintén dinka Salva Kiir Mayardit lépett, aki azonban az SPLA/M pragmatikusabb, kritikusabb álláspontját képviseli. Omar al-Bashir és az NCP a békemegállapodás átmeneti időszakának éve alatt nem tudták meggyőzni a délieket, hogy az egység mást is jelenthet mint a függetlenség óta erőszakolt identitásexport, a nem északi folyóvízgyi törzsek dominanciája és dél további marginalizációja. Garang „új Szudánja” vele együtt „elhunyt”. Az NCP az egységkormányban többségben maradt, a békemegállapodás előírásainak megvalósítása az északi kormánypárt kénye-kedve szerint alakult az SPLM és az északi ellenzéki pártok tiltakozása és időnkénti nemzetgyűlésből való demonstratív kivonulása ellenére. Az egység nem vált vonzó opcióvá a déliek számára, a békemegállapodás tűzszünetté degradálódott, és az átmeneti időszak éveinek előrehaladtával a jubai kormány és Dél-Szudán népe egyre határozottabban a menekülésre, azaz az önrendelkezési referendumon kinyilatkoztatott elszakadásra koncentrált.

A CPA első mérföldköve, a népszámlálás irányított volt, tudatosan kevesebb lelket számláltak Darfurban és Dél-Szudánban, hogy a választások után a parlamenti helyek számát a rezsim-ellenes vidékeken csökkentsék és azért, hogy Dárfúrban a választóközetek határait az NCP jelöltjeinek megválasztását elősegítendő húzassák meg.⁸

A 2010. áprilisi választások északon és délen a fennálló status quo-t erősítették meg. Omar al-Bashir 68%-os szavazati aránnyal maradt az ország elnöke, délen pedig Salva Kiir a voksok 93%-át szerezte meg és maradt a déli kormány első embere. A nemzetközi megfigyelők a választások során elkövetett kisebb szabálytalanságokról számoltak be, ám az eredményt elismerték, a választásokat sikeres állomásként értékelték a demokrácia útján.⁹

Az NCP nem tudott, vagy nem akart a békemegállapodás átmeneti időszakában valódi szemléletváltást végrehajtani. A déliek pedig méltán hivatkoztak az 1970-es évek déli autonómiájának vezetőjére, Abel Alier-re, aki már 1990-ben leírta, hogy az északiak túl sok egyezséget szegtek meg az elmúlt évtizedekben, és elveszítették hitelüket.¹⁰ Az persze örök kérdés marad, hogy Garang legendás karizmája és vezetői képességei vajon képesek lettek

⁸ Ld. pl. „5th Population and Housing Census, an incomplete exercise”. *Darfur Relief and Documentation Centre*. 2010. február.

http://southsudaninfo.net/wp-content/uploads/reference_library/reports/5th_population_housing_census_sudan.pdf, internetről letöltve: 2010. április 5.

⁹ Ld. pl. „Preliminary Statement”. *Carter Center, Election Observation Mission*. 2010. április 17.

¹⁰ Abel Alier: *Southern Sudan, Too Many Agreements Dishonoured*, Ithaca press, Exeter. 1990.

volna változtatni az északiak „lassító hadjáratán”, illetve az is, hogy vajon elegendőek lettek volna a hat éves időszak mégoly példás kartúmi cselekedetei, hogy a déliek 2011 januárjában az egység mellett szavazzanak.

A CPA határozott a vagyonmegosztásról. Az átmeneti időszakban a délen kitermelt olajból származó bevételek 50 százaléka a déli kormányt illeti. Szudán 1999-ben kezdett olajat exportálni, miután jelentős kínai beruházás eredményeképp elkészült az első, Greater Nile Oil Pipeline névre keresztelt olajvezeték, és a hozzátartozó infrastruktúra, amely Port Szudánba juttatja az északi Dél-Kordofán és a déli Unity tartományok olaját. 2006-ban elkészült a második, Petrodar olajvezeték, amely bekapcsolta a termelésbe a déli Felső-Nílus tartomány Adar Yale olajmezőjét. Szudán jelenleg ismert olajkészlete 6.3 milliárd hordó, ma kb. 500 ezer hordó olajat termelnek ki, ezzel Szudán Nigéria és Angola után a szubszaharai régió harmadik legnagyobb olajtermelő országává vált. Az olaj addig nem látott gazdagságot hozott Kartúmnak. Az olajbevételekből a békemegállapodás átmeneti periódusa előtt semmit nem juttatott a déli régióknak. A CPA vagyonmegosztása révén Juba is jelentős bevételre tett szert. Mindkét régió gazdasága erőteljesen függ az olajtól. Kartúm bevételeinek felét, Juba bevételeinek pedig mintegy 95 százalékát jelentették 2009-ben az olajdollárok. A ma ismert olajtartalékok háromnegyede délen található, Kartúm a déli területeken kitermelt olajból származó bevételei kiesése esetén összjövedelmének 30 százalékától esne el. Dél-Szudán függetlensége esetén a két ország az olajexportot illetően is egymásra lesz utalva. Legalábbis mindaddig, amíg Juba nem épít alternatív olajvezetékét a tengerhez. Tervek már születtek egy Jubát a kenyai Mombasával, illetve Lamuval összekötő olajvezeték építéséről, ám a jelentős költségek (kb. 1.5 milliárd USD) és a vállalkozás bizonytalansága miatt a beruházásról még nem született szerződés.

A CPA biztonsági kérdésekben is határozott. Az átmeneti időszak második évének végéig az északi hadsereg ki kellett vonja csapatait délről, az SPLA legitim hadereje lett a déli országrésznek és kivonta csapatait északról. Létrehozták a határvidék vitatott területein szolgálatot teljesítő ún. *közös hadosztályokat* (Joint Integration Units – JIUs), amelyek közös irányítás alatt lévő, mindkét hadsereg katonáit magukban foglaló alakulatok. Az 1956-os, 2100 kilométer hosszan húzódó észak-déli határ meghatározására és demarkációjának előkészítésére a megállapodó felek egy technikai tanácsot (Technical Border Committee) hoztak létre. A déli és északi tagokkal felálló tizennyolc fős tanácsnak erre a feladatra a békemegállapodás szerint a féléves előkészítő szakasz állt rendelkezésére. A technikai feladat azonban hamar politikai kérdéssé vált, és a tanács munkájának útjába számos akadály került.

A határ teljes kijelölése és demarkációja máig nem valósult meg.¹¹ Néhány vitatott terület pontos határáról kormányzati szinten, a referendum utáni tárgyalásokon fognak dönteni.

A CPA határozott az észak-déli határ északi oldalán elterülő déli kötődésű speciális területek, azaz a Dél-Kordofán tartomány területén lévő Abyei és a Nuba hegység valamint Kék-Nílus tartomány státuszáról.

Abyei

Abyei a ngok dinka etnikum által lakott terület, amelyet a brit gyarmati adminisztráció 1905-ben egy rendelet értelmében délről északra, az akkori Bahr al-Ghazal tartománytól Kordofán tartományhoz csatolt. Abyei az 1956-os határ északi oldalán fekvő dél-dunántúlnyi terület. Földje termékeny, a száraz évszakban is zöldellő, és területén található a Diffra olajmező, amely Szudán ismert olajkészleteinek 0,6 százalékát rejt magában.¹² A kicsiny, ám politikailag annál fontosabb terület otthona a földművelő és állattartó, déli kötődésű ngok dinkáknak, és a száraz évszak négy hónapjában szálláshelye az arab identitású, északi kötődésű, nomád állattartó baggara etnikum misseriya ágának, akik az év többi részét Dél-Kordofán tartomány északabbra fekvő vidékein töltik. A CPA Abyeire vonatkozó része kimondja, hogy a terület speciális adminisztratív státuszt élvez a békemegállapodás átmeneti időszakában. Állandó lakói, a ngok dinkák Dél-Kordofán és Észak Bahr al-Ghazal tartomány polgárai, a nomád misseriya csoportnak pedig elidegeníthetetlen joga marad a területen való áthaladás, átmeneti tartózkodás és állataik legeltetése.¹³

A terület 1905-ös, eredeti határainak meghatározása egy erre a célra alakuló bizottság (Abyei Boundaries Commission – ABC) feladata lett. A bizottság elkészítette kötelező érvényű jelentését és benyújtotta az elnökségnek. Csakhogy Omar al-Bashir elutasította a határozatot, ezzel egyértelműen megsértve a békemegállapodásban foglaltakat. A kicsiny régió határvitái vezettek a szudáni hadsereg és az SPLA 2008. májusi véres összecsapásához, amely során Abyei

¹¹ „More Than a Line: Sudan’s North-South Border”. *Concordis International Sudan Report*. 2010. szeptember. http://www.concordis-international.org/files/pdfs/2010_More-than-a-line_Sudan_Report.pdf, internetről letöltve: 2010. szeptember 13. 15-27. o.

¹² „Negotiating Sudan’s North-South Future”. *International Crisis Group, Africa briefing Nr.76*. 2010 november 23. [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/sudan/B76%20Negotiating%20Sudans%20North-South%20Future.ashx](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/africa/horn-of-africa/sudan/B76%20Negotiating%20Sudans%20North-South%20Future.ashx), internetről letöltve: 2010. november 23. 6. o.

¹³ A CPA átmeneti időszakában a területen kitermelt olajból származó bevételek fele Kartúmot, tehát a szudáni kormányt, 42 százalék a déli kormányt, 2 százalék a Észak Bahr al-Ghazal tartományt, 2 százalék a Dél-Kordofán tartományt, 2 százalék a ngok dinka közösséget és 2 százalék a misseriya közösséget illeti. („The Comprehensive Peace Agreement between the Government of Sudan and SPLM/SPLA”. *The Government of the Republic of the Sudan*. 2005. január 9. <http://www.aec-sudan.org/docs/cpa/cpa-en.pdf>, internetről letöltve: 2010. július 29. Chapter IV. / I. / 3.1)

város csaknem a földdel vált egyenlővé. A határvitát megoldandó a felek a hágai Állandó Választottbíróshoz (Permanent Court of Arbitration – PCA) fordultak, akik 2009 júliusában ismertették döntésüket Abyei határainak pontos meghatározásáról.¹⁴ A hágai döntés kisebb területet ítelt Abyeinek, mint amiről a bizottság 2005-ben határozott. Az SPLM és az NCP is elfogadta a döntést. Azonban a határ demarkációja nem történt meg. Deng Alor, az Abyei határ bizottság egykori tagja, a déli kormány regionális együttműködési minisztere a következőképp nyilatkozott a kérdésről:

„Elmentünk Hágába és csaknem egy évet töltöttünk ott. Ennek végén a bíróság határozatát mindketten [SPLM, NCP] elfogadtuk. E határozatnak kötelező érvényűnek kellett volna lennie a felek számára. Mindenki ünnepelt, mi pedig hazatértünk. Három vagy négy hónappal később azonban az NCP elutasította a hágai határozatot. [...] Most azt kívánják tőlünk, hogy adjunk nekik még kb. 4000 km²-t a területből. [...] Elmondtuk a nemzetközi mediáló résztvevőknek, a [Abyei kérdés] tárgyalások szervezőinek, Obama elnök különmegbízottjának [Scott Gration], Thabo Mbekinek és speciális bizottságának [African Union High Implementation Panel on Sudan - AUHIP], próbáltuk őket meggyőzni, nincs rá mód, hogy új ötlettel jöjjünk elő a hágai döntés után. [...] Nincs értelme nemzetközi ítéletért folyamodni, ha a döntést nem tartják tiszteletben. [...] Gration még mindig erőlteti, hogy az SPLM fogadja el a föld további megosztását. [...] Nincs rá mód, hogy újabb kompromisszumokat kössünk az Abyei kérdésben.”¹⁵

Világosan látható, hogy Bashir és az NCP diplomáciai fegyverként, bizonytalansági tényezőként használja Abyeit és saját szövetségeseit, a misseriyát, akiket más határmenti törzsekhez hasonlóan fegyverekkel is ellátott. A ngok dinkák érthetően ragaszkodnak hozzá, hogy az Abyei területére lépő, áthaladási és legeltetési jogaikat gyakorló misseriyák fegyvertelenek legyenek, akik azonban arra hivatkoznak, hogy fegyvereik csupán állataik védelmét szolgálják. Ráadásul a pattanásig feszült helyzetet Kartúm katonai nyomásgyakorlással is fokozza. Abyei északi részét ma már de facto megszállta és az északi hadsereg májusban a kis terület fővárosába, Abyeibe is bevonult a déliek és a nemzetközi közösség legnagyobb felháborodására. A civil lakosság pedig tízezrével menekül egyre délebbre.

A békemegállapodás Abyeinek is önrendelkezési jogot biztosított. Az átmeneti időszak végén, a déli referendummal egy időben kellett volna megtartani az Abyei népszavazást is,

¹⁴ „Abyei Arbitration, Final award”. Permanent Court of Arbitration. 2009. július 22.

<http://www.pca-cpa.org/upload/files/Abyei%20Press%20Release%2022-07-09%20EN.pdf>, internetről letöltve: 2010. május 5.

¹⁵ „Interview with Deng Alor”. *All Africa*. 2010. december 29. <http://allafrica.com/stories/201012290943.html>, internetről letöltve: 2011. január 2.

amely alapján a terület vagy Dél-Kordofán része maradna, vagy csatlakozna Észak Bahr al-Ghazal tartományhoz, tehát jelen esetben a független Dél-Szudánhoz. Az önrendelkezési jogot már az addisz-abebai békeszerződés is tartalmazta, ám a referendum soha nem valósult meg. A mostani népszavazás megrendezése az Abyei referendum bizottság¹⁶ feladata lett volna. Azonban a dél-szudáni referendum bizottsággal ellentétben, amely a déli referendumot és az arra való felkészülést vezényelte le sikeresen az elmúlt hónapokban, az Abyei referendum bizottság nem alakult meg. Az északi és déli vegyes összetételű bizottságnak kellett volna határoznia arról, hogy ki jogosult a szavazásra: csak a ngok dinkák, vagy bármely más ott élő szudáni közösség is.¹⁷

Amennyiben a bizottság úgy döntene, hogy a misseriya etnikum nem állandó lakos és nem szavazhat az Abyei referendumon, a terület a népszavazás értelmében Dél-Szudán részévé válna. Politikailag érthető tehát, hogy az NCP ragaszkodik, hogy a misseriya szavazati jogot kapjon. A mesterségesen fenntartott feszültség azonban összecsapásokhoz vezethet, mint ahogy például 2011. január 7-én és 8-án, a referendumot közvetlenül megelőzően történt. Az egymásnak gyakran ellentmondó nyilatkozatok miatt a kb. 40 áldozatot¹⁸ követelő incidens valódi kiindító oka homályos, ám több mint valószínű, hogy misseriya fegyveresek támadtak az Abyei térség két északi falujára, Miakol Abiorra és Maker Abiorra, hogy egy állítólagos Juba által tervezett január 9-i annexiót megakadályozzanak. A lokális konfliktusra a déli kormány megfelelően reagált: nem válaszcsepással, hanem azonnali helyi és kormányzati szintű békéltető tárgyalások összehívásával.¹⁹ A helyi szintű találkozón a ngok dinka és a misseriya vezetői megegyeztek az áthaladási és legeltetési jogok pontos részleteiről és az áldozatok családjainak kártalanításáról, hogy megakadályozzák a további konfliktusokat. Az persze sarkalatos kérdés, hogy a vezetők szava mindenkire hatással tud-e lenni Abyeiben. A helyi vezetők állítják, ha a politikusok és a hadsereg hagyná, hogy saját eszközeikkel rendezzék vitás ügyeiket, béke lenne a területen.

„A mostani, külső résztvevők beleszólása nélkül aláírt megegyezés őseink hagyományos konfliktusrendezési gyakorlatára emlékeztet engem, akik így

¹⁶ Abyei Referendum Commission (Isd. „Abyei Referendum Act”. The Government of the Republic of the Sudan, 2009 december 31. http://www.irinnews.org/pdf/GOS_Abyei_Referendum_Act_2009.pdf, internetről letöltve: 2010. május 26. section 8-20.)

¹⁷ Uo. section 24.

¹⁸ Jórészt rendőrök haltak meg a január eleji összecsapásokban.

¹⁹ Misseriya, ngok dinka tárgyalás, Kadugli, 2011. január 13. Kartúm-Juba belügyminiszteri találkozó, Kadugli 2011. január 17.

*rendezték a vitás eseteket. Helyi tanácsaink közösek voltak. Mindketten ugyanazon a módon rendeztük vitás eseteinket, nem volt különbség.*²⁰

Amennyiben Kartúm áll a támadás mögött és valóban az szudáni hadsereg tüzei fel és tartja fent a misseriya kétségeket, az eset beleillik a második észak-déli polgárháború jól bevált destabilizáló forgatókönyvébe. Ha egy Kartúmmal szövetséges, avagy általuk támogatott törzs, csoport, vagy milícia támadást hajt végre déli katonai és/vagy civil célpontok ellen, az kiválthatja az SPLM haragját és akár ellentámadáshoz is vezethet. Ebben az esetben az erőszak könnyedén átterjedhet más vitatott határmenti területekre és lángba boríthatja a térséget.

Az Abyei kérdést nem további déli kompromisszumok árán, hanem a vonatkozó szerződések és határozatok értelmében kell megoldani.

*„Csak két megoldás maradt az Abyei ügyre. Az egyik a CPA Abyeire vonatkozó határozatainak megvalósítása összhangban a PCA ítéletével. A másik egy elnöki határozat, amely délhez csatolná a területet, ahonnan eredetileg lett elcsatolva az északi Kordofán tartományhoz [1905-ben].*²¹

Abyei szimbolikus jelentőséggel bíró terület. Amíg az Abyei kérdést nem sikerül a tárgyalóasztal mellett rendezni egy olyan megállapodással, melyet valóban végre is hajtanak a szembenálló felek,²² az észak-déli háború kiújulása egyre valóságosabb fenyegetéssé válik.

Nuba hegység és Kék Nílus – a népi konzultációk

A CPA határozott a Dél-Kordofán tartomány területén található Nuba-hegység és a Kék-Nílus tartomány sorsáról is. A két terület a békemegállapodás alapján nem jogosult önrendelkezési népszavazás megtartására, hanem speciális státuszú régiókként maradnak észak részei. A speciális státusz részleteiről az ún. népi konzultációk során határoznak a helyi, a második polgárháború során a dél oldalán harcoló népcsoportok. A népi konzultáció biztosítja a helyiek demokratikus jogát az akarat- és véleménynyilvánításra a békemegállapodás nyújtotta lehetőségeken belül. A konzultációk során megfogalmazott, az adott terület lakosainak megfelelő kormányzási modellt ismertető keretmegállapodást a

²⁰ Sheik Omar Issa Dudu (a misseriya delegáció tagja): „Rival Abyei tribes ink framework agreement independently, to end clashes”. *Sudan Tribune*. 2011. január 13. <http://www.sudantribune.com/Rival-Abyei-tribes-ink-framework,37612>, internetről letöltve: 2011. január 17.

²¹ Pagan Amum: „Amum says Abyei referendum must happen or President should transfer the region to South”. *Sudan Tribune*. 2011. január 12. <http://www.sudantribune.com/SPLM-s-Amum-says-Abyei-referendum,37596>, internetről letöltve: 2011. január 17.

²² Ellentétben a nem végrehajtott januári Kadugli egyezményvel és a májusi UNMIS-észak-déli megállapodással, amely teljes csapatkivonásról határozott és a két fél szintén nem váltott valóra.

konzultációs bizottság a tartományi gyűléshez juttatja el, akik a dokumentum megvitatása után tájékoztatják a konzultáció eredményéről az elnökséget. Kartúm figyelembe kell vegye a konzultációk eredményeit ám a keretmegállapodások nem kötelező érvényűek, csupán ajánlások a két terület kívánatos speciális státuszáról.²³

A Nuba-hegység egy etnikailag többé-kevésbé egységes régió, a nuba etnikum hazája. A nubák szintén a perifériára szorultak a kartúmi politika eredményeképp. Mellőzöttségük elégedetlenséget és ellenállást szült és az 1990-es években, az SPLA oldalán léptek be a polgárháborúba. A nuba nép azonban nem azonosítja magát dél-szudániként. Számukra a széleskörű autonómia jelentené az elfogadható megoldást.

Kék-Nílus tartomány volt az egyetlen az északiak közül, ahol 2010. áprilisi választásokon az SPLM jelöltjét választották meg kormányzónak. A tartomány déli, délkeleti, Felső-Nílus tartománnyal szomszédos területein magukat déliként azonosító etnikai csoportok élnek, akik a második polgárháború során az SPLA oldalán harcoltak. A fundzsok és az udukok nagy része Dél-Szudánhoz kívánna csatlakozni, csak hogy a CPA nem adja meg ezt a lehetőséget számukra. Könnyen lehet, hogy Kék-Nílus tartomány déli kötődésű polgárainak elfogadhatatlan eredmény születik Kartúmban a népi konzultációk után.

A népi konzultáció folyamata a hatéves átmeneti periódus végén zárul le. Eredményét a tartományi gyűlések vitatják majd meg, amelyben jelenleg az NCP képviselői vannak többségben. Kék-Nílus tanácsában a 48 helyből 29-re lett jogosult az NCP a választások értelmében. Dél-Kordofánban a tartományi szintű választásokat azonban a kartúmi székhelyű szudáni választási bizottság 2010 márciusában elhalasztotta²⁴ a kétes legitimitású népszámlálás alapján meghúzott választóközrtek miatti heves SPLM tiltakozás és biztonsági okok miatt. A jelenlegi tartományi gyűlésben az NCP van többségben.

A bizottság Dél-Kordofánban nemcsak a választások, hanem a census megismétléséről is határozott, amelyet 2010 júniusában tartottak meg, és ez a népszámlálás jelentősen több lakost vett nyilvántartásba, mint a két évvel azelőtti.²⁵ Az új eredmény alapján kijelölt választóközrtek ismertetése után az NCP és az SPLM között az okozott nézeteltérést, hogy Kartúm a 2010-es szavazási regisztrációt nem kívánta megismételni, az SPLM viszont igen. A

²³ Jason Gluck: Why Sudan's Popular Consultation Matters". *United States Institute of Peace*, 2010. november. <http://www.usip.org/files/resources/SR260%20-%20Why%20Sudan%27s%20Popular%20Consultation%20Matters.pdf>, internetről letöltve: 2010. november 17.

²⁴ „Decision nr. 71 of 2010”. National Election Committee. 2010 március 15. http://www.sudaneseonline.com/en216/publish/Latest_News_1/Elections_in_South_Kordofan_State_Postponed_Partially.shtml, internetről letöltve: 2010. augusztus 17.

²⁵ A 2008-as census szerint Dél-Kordofán lakóinak száma 1.406.404 fő, míg a 2010-es szerint 2.508.268 fő. National Election Committee, <http://nec.org.sd>

déliek azzal érvelnek, hogy a választóközetek lakóinak száma megváltozott a hazatérő menekültek révén. A regisztrációt január 24. és február 12-e között végül megtartották, a vártnál jelentősen kevesebb résztvevővel, szervezési és biztonsági problémák miatt. A választások rendkívül kiélezett küzdelem és botrányos szervezés mellett május 2-4-ig tartottak. A kartúmi központú nemzeti választási bizottság az NCP kormányzójelöltjét hozta ki győztesnek csupán 6500 szavazattal és a tartományi gyűlésben az NCP-nek 33, az SPLM-nek 21 helyet juttatott a hivatalos végeredmény.²⁶ Csakhogy az SPLM csalásra hivatkozva nem ismeri el az eredményt. Panaszát a választási bizottságnak hivatalosan is benyújtotta, ám a pártatlan kivizsgálásra igen kevés reális esély mutatkozik. Az SPLM csendes ellenállásra szólította fel híveit. A két tábor ellenségeskedése azonban nemcsak politikai szinten, hanem a lakosság körében is megmutatkozik. Hogyan tarthatnának ilyen környezetben hiteles népi konzultációt Dél-Kordofánban?

Kérdés, hogy a nubák, az udukok és a fundzok hangja eljut –e Kartúmba, avagy már a tartományi gyűlések felhívják a dokumentumokat és kérdés, hogy Kartúm figyelembe veszi és kielégíti –e majd a speciális státuszú területek lakóinak igényeit. A központi kormány majdani hozzáállását illetően sokat sejtet Omar al-Bashir határozott megnyilvánulása egyik múlt év decemberi beszédében:

„Ha Dél-Szudán különvállik, megváltoztatjuk az alkotmányt és akkor nem beszélünk már kulturális és etnikai sokszínűségről. [...] A saria és az iszlám lesz az alkotmány fő forrása, az iszlám lesz az államvallás és az arab a hivatalos nyelv.”²⁷

E beszéd nemcsak észak perifériáinak lakóihoz és az északi, egyre aktívabb ellenzékhez, hanem Omar al-Bashir párton belüli potenciális ellenfeleihez, az NCP keményvonalasaihoz és iszlamistáihoz is szólt, akiknek az elnök bizonyítani akarja, hogy képes lesz egyben tartani a „maradék” Szudánt. Bashir provokációja mélységesen felháborította az északi nem arab identitású csoportokat.

Félő, hogy Dél-Kordofán és Kék-Nílus tartomány nem megfelelően kezelt konzultációi helyi konfliktusokhoz vezetnek majd. Amint Abyei esetében is említettem, egy helyi konfliktus könnyedén továbbterjedhet majd a határvidék más területeire, illetve Szudán más, északi perifériáira. Egy kiterjedt konfliktus pedig, mivel nemcsak a reguláris hadsereg, hanem több

²⁶ A hivatalos eredményeket a National Election Committee honlapja alapján közöltem - <http://nec.org.sd>

²⁷ Omar al-Bashir – „Sudan’s Bashir endorses lashing of YouTube woman, says North will transform into Islamic State”. *Sudan Tribune*. 2010. december 19. <http://www.sudantribune.com/Sudan-s-Bashir-endorses-lashing-of,37345>, internetről letöltve: 2010. december 20.

határmenti népcsoport is el van látva fegyverrel, háborúvá érhet akár Kartúmig is elérhet:

„Attól tartunk, hogy egy mégoly szabad és fair népi konzultáció sem elégítheti ki a két terület lakóinak többségét, hiszen végső soron nincs más választásuk, csak északi kormányzás alatt maradni. Félünk attól, hogy az átmeneti területek elégedetlensége erőszakhoz vezet majd, amely egész Szudán békés jövőjét veszélybe sodorhatja.”²⁸

A referendum

A déliek önrendelkezési referenduma 2011. január 9 és 15-e között zajlott. A népszavazást megelőző regisztráció²⁹ során csaknem négy millió dél-szudáni szerzett szavazati jogosultságot. A referendumot közel 3000 szavazóhelységben nemcsak a déli területeken, hanem északon és a diaszpórában is megtarthatták.³⁰ A referendum a déli és az északi kormány, a helyi és a nemzetközi megfigyelők jelentései szerint³¹ is néhány elszigetelt incidenstől eltekintve békésen és szabályosan történt.

A 2009 decemberében elfogadott dél-szudáni referendum törvény értelmében a népszavazás akkor érvényes, ha a regisztráltak legalább 60 százaléka elmegy szavazni. Amennyiben a 60 százalékos határ teljesül, az érvényes szavazatok által egyszerű többséget elért opció lesz a referendum eredménye. A 60 százalékos határ a dél-szudáni referendum bizottság (Southern Sudan Referendum Commission – SSRC) közleménye alapján már a szavazás harmadik napján teljesült.³² A szavazatok számlálása és az esetleges beérkező

²⁸ Sudan Catholic Bishops' Conference, "Communiqué of the Extraordinary plenary session 15-22 July, Juba". 2010. július 22. <http://www.gurtong.net/ECM/Editorial/tabid/124/ID/3876/categoryId/120/Sudan-Catholic-Bishops-Conference-SCBC-Message-of-Hope.aspx>, internetről letöltve 2010 július 30. 3. o.

²⁹ 2010. november 15 – december 8.

³⁰ Regisztráltak – Összesen – 3.932.588, Dél-Szudán – 3.755.512, Észak Szudán – 116.857, Diaszpóra (Ausztrália, Egyesült Királyság, Egyiptom, Etiópia, Kanada, Kenya, Uganda, USA) – 60.219. „Southern Sudan Referendum Final Registration Information”. *Southern Sudan Referendum Commission*, 2011. január 8. <http://www.ssrc.sd/SSRC/newsphoto/12d7b1a03f175a7d08dcad94b4ff8b32RegistrationData-Summary.pdf>, internetről letöltve: 2011. január 10.

³¹ „AU preliminary statement on Southern Sudan Referendum”. *African Union*, 2011. január 16. <http://www.africa-union.org/root/ar/index/PRELIMINARY%20STATEMENT%20OF%20THE%20AFRICAN%20UNION%20OBSERVER%20MISSION%20ON%20THE%20SOUTHERN%20SUDAN%20REFERENDUM.pdf>, internetről letöltve: 2011. január 17. „EU EOM press release”, *EU Election Observation Mission*, 2011. január 17. http://www.eueom.eu/files/pressreleases/english/press-release-17012011_en.pdf, internetről letöltve: 2011. január 17. „Preliminary Statement”. Carter Center Election Observation Mission, 2011. január 17. <http://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/democracy/preliminary-statement-sudan-011711-final.pdf>, internetről letöltve: 2011. január 18.

³² „Sudan turnout to pass 60 pct threshold”. *Reuters*, 2011. január 12.

<http://af.reuters.com/article/topNews/idAFJ0E70B0GP20110112>, internetről letöltve: 2011. január 16.

hivatalos panaszok kivizsgálása után az SSRC február 7-én jelentette be a hivatalos eredményt, amely 99%-os részvétel mellett 98%-os aránnyal az elszakadás győzelmét hozta.

Dél-Szudán népe a referendum utáni napokban az utcákon ünnepelte hőn áhított szabadságát. A nép azonban túlzott elvárásokkal tekint a közelgő függetlenségre, úgy hiszi, a szabadság egy csapásra elhozza majd a jólétet és a biztonságot. A déli kormány egyik legnagyobb kihívása ezen túlzott elvárások kezelése lesz, hisz még békés fejlődés esetén is hosszú évekbe telik míg a kormány ki tudja majd elégíteni a nép alapvető szükségleteit: a személyi és vagyoni biztonságot, az egészségügyi ellátást, az alapfokú oktatást³³ és a minimális infrastruktúrát.

Az NCP és a nemzetközi közösség (ENSZ, AU, EU, USA) biztosította a déli kormányt a referendum eredményének és a 2011. július 9-én függetlenné váló államnak elismeréséről.

Olybá fest, hogy ezúttal Kartúm tartja magát ígéretéhez. Nem is volt más választása. Csakhogy az NCP nem fog könnyedén búcsúzni olajban gazdag déli területeitől. A destabilizáló tevékenység mindig is kedvelt taktikája volt Kartúmnak, gondoljunk csak a már említett baráti törzsi milíciák, illetve a déli belső lázadások anyagi, illetve erőforrásbeli támogatására. Bashir és az NCP a diplomácia szintjén ugyan már nem akadályozhatja már meg Dél-Szudán önállóvá válását, ám sok veszténivalója nem lévén jelentős előnyökhöz juthat a referendum utáni tárgyalásokon, melyeken a gazdaságilag az olajexport révén egymásra utalt két országnak meg kell még egyeznie a CPA által nem rendezett ügyekről. A tárgyalásoknak pedig az átmeneti időszak végéig, azaz 2011. július 9-ig le kell zárulniuk.

A referendum utáni tárgyalások és az állampolgárság kérdése

A CPA átmeneti időszaka július 9-én véget ér. Az ország kettéválása miatt a feleknek számos olyan kérdésben kell megegyezniük, amit a CPA vagy egyáltalán nem rendez, vagy csupán az átmeneti időszak hat évére jelent útmutatást. Az NCP és az SPLM 2010 júniusában az etiópai Mekellében találkozott és Thabo Mbeki és az általa vezetett Afrikai Unió Szudánnal foglalkozó csoportja (African Union High Level Implementation Panel on Sudan – AUHIP) közreműködésével hivatalosan is elindították azt a tárgyalássorozatot, amely minden szinten rendezni kívánja a két újonnan létrejövő független állam viszonyát. A Mekelle memorandum közös, csak e tárgyalásokkal foglalkozó egységek létrehozásáról határozott és a következő csoportokra osztotta fel a tárgyalásokat:

³³ Dél-Szudán lakosságának kb. 70 százaléka analfabéta.

- állampolgársági kérdések,
- biztonsági kérdések,
- pénzügyi, gazdasági és természeti erőforrások,
- nemzetközi szerződések és jogi kérdések.³⁴

Az intenzív tárgyalások ma is folynak, egy időben a CPA megvalósításának utolsó lépéseiről döntő megbeszélésekkel. Ez utóbbi két legégetőbb problémája a már említett észak-déli határ demarkációja és az Abyei kérdés kielégítő rendezése. E fejezetben a békemegállapodáson kívüli ügyekkel foglalkozunk, amelyek megfelelő kezelése szintén elengedhetetlen a két ország jövőbeni egészséges viszonyához, amely a már említett okok miatt az olajexport zavartalansága szempontjából is nélkülözhetetlen.

Szudán kettéválásánál az állampolgárság kérdését is rendezni kell. Az északon élő déliek és a délen élő északiak sorsáról a feleknek meg kell állapodniuk. Sok déli került északra, főleg Kartumba az évszázados rabszolgakereskedelem során és sok menekült oda a félévszázados polgárháború alatt. Pontos számukat rendkívül nehéz megállapítani. Az UNHCR becslései szerint a 4 millió háborús menekült közül a CPA aláírása óta 2,5 millióan tértek haza.³⁵ A déli kormány 2010-ben meghirdetett és anyagi támogatásban is részesülő hazatérési programja és a referendum eredményessége miatt további százezrek fognak még visszatérni szülőföldjükre a szeparáció júliusi bekövetkeztéig, ám még így is több mint egymillió déli sorsa marad bizonytalan északon. Ők nem tudnak, vagy nem akarnak hazatérni. Sokuk már nem is kötődik ősei földjéhez, sokuknak nincsen már sem rokonuk, sem ismerősük délen. Az NCP meg akarta szerezni az ő szavazataikat. 2010 szeptemberében a kartúmi információs miniszter kijelentette, hogy a déliek nem élvezhetik majd az állampolgársággal járó jogokat, amennyiben Dél-Szudán az elszakadás mellett dönt. A déli kormány ekkor egyrészt magasabb sebességre kapcsolt a hazatérési kampányban, és felszólította az északon élő délieket, ne regisztráltassák magukat a népszavazásra. A hazatérők és a távolmaradók miatt csak 116.857 déli regisztrált északon és közülük csak 69.597-en mentek el voksolni januárban.³⁶ Alacsony számú részvételük nem befolyásolta sem a népszavazás érvényességét, sem eredményét. Kartúm azonban nyilvánvalóvá tette, hogy ellehetleníti északon maradásukat. Omar al-Bashir röviddel a referendum előtt így nyilatkozott az állampolgárság kérdésében:

³⁴ „Mekelle Memorandum of understanding between the NCP and SPLM on Post-Referendum issues and arrangements”. 2010. június 22. <http://www.cmi.no/sudan/doc/?id=1283>, internetről letöltve: 2010. június 24.

³⁵ “Preventing Violence and Statelessness as Referendum Approaches”. Refugees International, 2010. június 29. [http://www.refugeesinternational.org/sites/default/files/062810_Sudan_preventing%20\(2\).pdf](http://www.refugeesinternational.org/sites/default/files/062810_Sudan_preventing%20(2).pdf), internetről letöltve: 2010. július 4.

„Ha a déliek úgy döntenek, hogy kettéosztják Szudánt, és Dél-Szudán néven létrehozzák saját államukat, ugyanakkor meg akarják tartani északi állampolgárságukat és élvezni az azzal járó jogukat...nos ha ezt akarják, szavazzanak az egységre [...] Panaszkodnak mellőzöttségükre és arra, hogy másodrendű polgárok, nos mi értelme van állampolgárságot szerezni egy olyan országban, amely elnyomja őket? [...] Tehát mi nem beszélünk kettős állampolgárságról. A mi részünkről ez ki van zárva.”³⁷

Sokan fognak még hazatérni a függetlenség kikiáltásáig, ám ha a kartúmi kormány valóban beváltja ígéretét és kitoloncolja a délieket, az erőszak borítékolható lesz. Amennyiben az erőszak elharapódzik, abban az esetben szinte biztos, hogy a délen élő néhány ezer északi, főleg kereskedő, is zaklatásoknak lesz kitéve. A megtorlások és lincselések spirálját pedig rendkívül nehéz lesz majd megállítani.

Az elkövetkező hónapok tárgyalásain megfelelő módon kell rendezni a szeparációból adódó állampolgársági jogok kérdéskörét. Egy szabad mozgást, munkavállalást, lakhatást és tulajdonlást rögzítő szerződés kívánatos. Nemcsak a tartós rezidensek, hanem a határvidék nagyszámú nomád lakossága miatt is, akik az év bizonyos hónapjait a dél-kordofáni misseriyához hasonlóan a természeti adottságok miatt hagyományosan délen töltik.

Biztonsági kérdések

A CPA legalizálta Dél-Szudán függetlenségéért küzdő SPLA-t, és határozott a közös hadosztályok, a JIU-k felállításáról. Az elszakadás érvénybe lépésekor a békemegállapodás értelmében a JIU-kat fel kell oszlatni és az SPLA, illetve a szudáni hadsereg (SAF) soraiba kell olvasztani a déli, illetve északi katonákat. A SAF soraiban azonban az ország sajátos történelme okán sok déli illetőségű, illetve kötődésű katona teljesít szolgálatot. Az északi hadsereg ezért nem kívánja visszavenni a közös haderők kötelékében délen szolgálatot tevő egységeket, hiszen lojalitásuk megkérdőjelezhető.

A közös egységek feloszlata mellett az észak-déli határ demilitarizációja, és a felfegyverzett civilek leszerelése is elsőrendű jelentőséggel bír a két ország biztonsága szempontjából. A határ demilitarizációjának azonban előfeltétele a határ teljes demarkációja, melynek kihívásairól már esett szó. A határ vitatott szakaszain és az olajkitermelő infrastruktúra közelében jelentős számú csapatokat állomásoztat mind a SAF, mind az SPLA.

³⁶ „Results for the Referendum of Southern Sudan”. *Southern Sudan Referendum Commission*, <http://southernsudan2011.com/>

³⁷ Omar al-Bashir: „Bashir rules out dual citizenship for Southerners”. *Sudan Tribune*. 2011. január 7. <http://www.sudantribune.com/Bashir-rules-out-dual-citizenship,37529>, internetről letöltve: 2011. január 8.

Az etióp-eritreai határviták következtében kirobbant háborúhoz hasonló helyzet elkerülése érdekében elengedhetetlen a teljes határ demarkáció és a határ tiszteletben tartása a haderők részéről. Ennek ellenőrzésében hatékony segítséget nyújthat az ENSZ dél-szudáni missziója, az UNMIS (United Nations Mission in Sudan), amely 10 ezer fővel van jelen a hamarosan függetlenné váló régióban. Mandátumuk az 1978. április 27-én hozott ENSZ BT határozat értelmében a függetlenség kikiáltásáig, azaz július 9-ig szól. A Biztonsági Tanács a határozathozatal napján azt is bejelentette, hogy békefenntartói jelenlétét az átmeneti időszak lezárulása után is fenn kívánja tartani a térségben. A kartúmi külügyminisztérium elutasítja az ENSZ bármiféle jelenlétét a déli függetlenség után a határ északi oldalán.³⁸

A civil lakosság leszerelése az eddig említettekhez hasonlóan égető probléma. Amíg egy-egy etnikai, vagy ideológiai vonalak mentén szerveződő csoport könnyedén juthat fegyverhez és szabadon garázdálkodhat katonailag kevésbé ellenőrzött területeken, avagy a SAF, illetve az SPLM hallgatóságos beleegyezésével, a biztonságot a diplomáciai egyeztetés nem tudja garantálni.³⁹

A leszerelés problémája nemcsak a határvidéken, hanem Dél-Szudán belső területein is komoly biztonsági kockázatot jelent. Az új állam etnikai sokszínűsége mindig is magában rejtette a szomszédos területek közti kisebb összetűzéseket. A két emberöltőn át tartó háború nem volt mentes a belső ellentétek átpolitizálásától, és nagyszámú áldozatokat követelt például az 1990-es évek már említett dinka-nuer szakadása, vagy a Jonglei tartomány területén élő murle nép nuerekkel való ellenségeskedése.⁴⁰ A déliek évszázados „sportja”, a jószágablás is jelentős áldozatokat követelt az elmúlt években a felfegyverzett lakosság körében.

A déli kormány egyik legfontosabb feladata a lakosság leszerelése. A harcosokat, kiknek már apjuk, sőt nagyapjuk is fegyverrel az oldalán élte le életét farmerekké, szakemberekké kell képezni, illetve a rendőrség és a hadsereg soraiba kell integrálni.

Az ENSZ és a déli kormány közös leszerelési és integrálási projektje⁴¹ már a CPA aláírása után közvetlenül megindult, ám kevés sikerrel járt, mivel a leszerelés a különböző régiókban nem szimultán zajlott. Képzelnék csak magunkat egy murle helyébe, akitől a hadsereg, vagy az ENSZ misszió katonái elkobozzák fegyverét, ám az északi termékeny földjére

³⁸ „Sudan rejects any extension of UNMIS mandate without its approval”. *Sudan Tribune*. May 1, 2011. <http://www.sudantribune.com/Sudan-rejects-any-extension-of,38721>. Letöltés ideje: 2011. május 2.

³⁹ Lásd fent: a január 7-8-i Abyei incidens.

⁴⁰ „Jonglei's Tribal Conflicts”. International Crisis Group, Africa Report, Nr. 154, 2009. december 23. <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/horn-of-africa/sudan/Jongleis%20Tribal%20Conflicts%20Countering%20Insecurity%20in%20South%20Sudan.ashx>, internetről letöltve: 2010. február 24.

⁴¹ DDR – disarmament, demobilisation, reintegration.

pályázó szomszédos luo nuertől nem. Nos, a murle két dolgot tehet: vagy elfogadja, hogy riválisai elveszik jószágát, legelőjét, vagy újra fegyvert szerez. Fegyverhez jutni pedig Dél-Szudánban még mindig elég könnyű feladat. Természetesen nem minden szomszédos, eltérő etnikai déli csoport áll „hadban” egymással, ám a fegyverek halált okozhatnak. A halálos áldozat pedig vérbosszút kíván.

A leszerelés egyidejű végrehajtása előfeltétele a belső konfliktusok megelőzésének, melyek nemcsak a szomszédos rivális csoportok között, hanem lázadó tábornokok és az SPLA között is időről időre fellángolnak. A referendum előestéjén, január 8-án is összecsaptak fegyveres lázadók a hadsereggel a Unity tartománybeli Tor Abiethben. A nuer Gatluak Gaihoz hű fegyveresek közül hatot öltek meg a hadsereg katonái, az SPLA tagadta, hogy az összecsapás az ő soraikból is áldozatokat követelt volna.⁴² Gatluak Gai két nappal később csatlakozott a lázadók vezéré, a padeng dinka George Athor és az SPLM között január 5-én megkötött tűzszünethez. A tűzszünet az SPLM áldásos egyesítő tevékenységének, a dél-szudáni állam- és nemzetépítésnek eredménye. 2010. október 6-án Salva Kiir elnök általános amnesztiát hirdetett az összes lázadónak és csapatainak, amennyiben feltétel nélkül leteszik a fegyvert és csatlakoznak az SPLA-hoz. A lázadók közül csak az északnyugat Jongleiben aktív George Athor és a két tábornoka, a már említett Gatluak Gai és a Jonglei tartomány Pibor megyéjében aktív murle David Yauyau nem élt ezzel a lehetőséggel, egészen a januári tűzszünet megkötéséig. A tárgyalások folytatódtak Athor és az SPLM között, ám a tábornok csapatai február közepe óta újra összecsaptak néhányszor már az SPLA-val. A helyzetet csak bonyolítja újabb felkelők megjelenése Unity, Jonglei és Felső-Nílus tartományokban.⁴³

Az átfogó és tartós leszerelés mellett a hatékony állam- és nemzetépítés szüntetheti meg a belső konfliktusokat, melyet a déli kormány gőzerővel folytat. 2010. október közepén az SPLM Jubában összpárti déli konferenciát tartott. Ezen a többnapos konferencián olyan ősellenségek beszéltek, tárgyaltak a kormánypárt embereivel, mint az SPLM-DC vezéré, a shilluk Lam Akol. A konferencián a referendum utáni időszakra az alkotmány revízióját, népszámlálást és választások kiírását határozták el. A konferencia gyakran összeül majd az elkövetkező történelmi jelentőségű időszakban.⁴⁴

⁴² „Gatluak Gai Rebellion, Unity State”. *Small Arms Survey, Sudan Human Security Baseline Assessment*, 2011. január. <http://www.smallarmssurveysudan.org/pdfs/facts-figures/armed-groups/southern-sudan/emerging/HSBA-Armed-Groups-Gai.pdf>, internetről letöltve: 2011. január 17.

⁴³ Pl. Peter Gadet, aki áprilisban és májusban többször csapott össze az SPLA-val Mayom megyében.

⁴⁴ „Final communiqué of Southern Sudan Parties Conference on Referendum”. 2010 október 19. <http://allafrica.com/stories/201010200127.html>, internetről letöltve: 2010. október 22.

A nemzetépítés kulcsa a referendum pillanatában tapasztalható egység, a dél-szudániság továbbvitele. A momentum megragadása rendkívül fontos ahhoz, hogy az évtizedes háború után lassan magához térő nép felülemelkedjen az etnikai ellentéteken.

A dél-szudániság azonban ma még csak a városi lakosság valósága. Az Ibériai-félsziget nagyságú területen nem több mint 60 km aszfaltozott út van, egyes tartományok között csak légi úton lehetséges közlekedni, különösen a közel féléves esős évszakban, amely a gyakori és szokásos árvizek révén hatalmas területeket vág el a külvilágtól. Az urbanizáció alacsony foka miatt a falu valósága az NGO-k szórványos jelenlétét és aktivitását leszámítva az elmúlt évtizedekben nem sokat változott: *„Az egyetlen változás, amit Dél-Szudán legnagyobb része tapasztal a CPA aláírása óta, hogy az Antonov teherszállítókról már nem dobnak bombákat fentről. A legtöbb ember számára még hosszú ideig nem lesz igazi változás.”*⁴⁵A dél-szudáni vidék valóságában a kormány és az NGO-k mellett az különböző keresztény egyházak segítik leginkább a nemzetépítést. Tevékenységük nélkülözhetetlen az információ terjesztésében.

Az erőforrások és a külső adósság elosztása

Július 9-ig Kartúm és Juba meg kell állapodjon az olaj kérdésében, melynek értékesítésében egymásra vannak utalva. Kartúmnak szüksége van a déli olajra, Jubának pedig az északi vezetésekre és az olajipari szakemberekre. A CPA olajbevételekre vonatkozó megállapodása Dél-Szudán számára elfogadhatatlan, hiszen jelenleg a délen kitermelt olajból származó bevételek fele a központi kormányt illeti. A legvalószínűbb megoldás egy vezeték- és infrastruktúra használati díj megállapítása lesz, amelyet a déli kormány északnak utal.⁴⁶ Az együttműködésre való hajlandóság nagyban befolyásolja majd dél alternatív vezetéképítési ambícióit. Ha fair egyezség születik, dél másra fordítja majd azt a nagyjából 1.5 milliárd USA dollárt, amely egy olajvezeték révén az Indiai-óceánnal kötné össze Jubát.⁴⁷

Szudán jelenlegi külső adóssága az IMF szerint közel 38 milliárd USD, melyet a nemzetközi jog értelmében a két államnak meg kell osztania. Kartúm több éve lobbizik az Egyesült Államoknál és a nemzetközi közösségnél, hogy vegye fel az országot az ún.

⁴⁵ Richard Downie - Brian Kennedy: "Sudanese Perspectives on the 2011 Referendum". *CSIS Africa program*, 2010. november.

http://csis.org/files/publication/101129_Downie_SudanesePerspectives_Web.pdf, internetről letöltve : 2011. január 2.

⁴⁶ „Post Referendum Arrangements for Sudan's Oil Industry”. *ECOS*, 2010. december 1. http://www.ecosonline.org/reports/2010/Post_Referendum_Arrangements_for_Sudans_Oil_Industry.pdf, internetről letöltve: 2010. december 13.

⁴⁷ A Csád-Kamerun vezetékre kapcsolódás is felmerült ötletként, ám ebben az esetben a vezeték Dárfúron keresztül kell menjen, ami a jelen helyzetben a térségbeli háborús helyzet miatt nem lehetséges.

eladósodott szegény országok listájára⁴⁸ és kezdeményezze az adósság eltörlését, melyet azonban az USA feltételekhez kötött. Valószínűsíthetően az adósság elosztása után a nemzetközi közösség kezdeményezi Dél-Szudán adósságrészének eltörlését, hogy az új állam tiszta lappal indulhasson, északnak pedig a fennmaradó adósság eltörlése érdekében további feltételeknek kell megfelelnie, például békés eszközökkel rendeznie kell a dárfúri konfliktust.

Konklúzió

2011. július 9-én Dél-Szudán elnyeri függetlenségét, melyért fél évszázadon keresztül küzdött. Kartúm a CPA átmeneti időszaka alatt sem tudta meggyőzni a délieket, hogy érdemes együtt tovább létezniük. A függetlenség kikiáltása azonban csak a kezdet lesz egy lelkes, ám rendkívül elmaradott régió számára. A déli kormánynak végig kell járnia az állam- és nemzetépítés rögzös útját, el kell kerülnie a külső és belső konfliktusokat, hogy a jövedelmét fejlesztésekre fordíthassa és az erőforrásokban rendkívül gazdag országot vonzóvá tegye a külföldi tőke számára.

Amennyiben a dél-szudáni kormány belső keményvonalasai ellenére képes tartani magát a 2010. októberi összpárti déli konferencia útitervéhez és maga mellett tudja tartani a ma még rendkívül gyenge politikai ellenzéket; amennyiben meg tud egyezni George Athorral és csatlósaival; amennyiben képes véghezvinni a szimultán leszerelést, akkor meg tudja teremteni a feltételeket Dél-Szudán belső stabilitásához és fejlődéséhez. Dél-Szudán gazdasági potenciálja olajkincsével és hatalmas megművelhető földjeivel rendkívül ígéretes, szabadsága révén pedig lehetőségeit a saját kezébe veheti. Ám az igazi munka a referendum után kezdődött. Az új ország rendkívül nehéz feladat elé néz melynek végrehajtásához a felelős kormányzás, a nemzeti párbeszéd és a nemzetközi közösség további támogatása mind elengedhetetlen feltétel.

A tanulmány áttekintette a régió belső és észak-déli határmenti dinamikáját, mely alapján kijelenthetjük, Dél-Szudán néhány éven belül életképes állam lehet, ám ennek megvalósulása nemcsak az állam- és nemzetépítés sikerességén, hanem Kartúm és szövetséges milíciáinak lépésein is múlik.

---

⁴⁸ Heavily Indebted Poor Countries - HIPC